

TARİX TƏLİMİNDƏ DIALOQ VƏ ONUN TƏTBİQİ NÜMUNƏSİ

Günay Məmmədova,

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: gunay.mmmmdova@inbox.ru

Rəyçilər: dos.A. Piriyeva,
dos. Q. Bəşirov

Açar sözlər: metod, tarix, təlim, dialoq, şagird, müəllim, bacarıq, bilik

Ключевые слова: метод, история, обучение, диалог, ученик, учитель, умение, знание

Key words: methods, history, training, dialogue, students, teachers, skills, knowledge

Tarix fənninin tədrisində təlimin səmərəli olması problemin düzgün həllindən asılıdır. Bu əsasda müəllimlər tarixi biliklərin nəzəri və metodik sahələrini gənc nəsələ-şagirdlərə öyrətməlidirlər. Bu bir sıra üsul və vasitələrlə həyata keçirilir [1, 4]. Bunun üçün biz müəllimlər düzgün təlim üsulları və formaları seçməkdə daha diqqətli olmalıyıq.

Təlim üsullarından istifadə edərkən tarixi mənbə, sənəd, dərslik üzərində işləmək üsulunun tərzləri, oxunmuş mətnin planını tutmaqdan, onu nağıl etməkdən, icmal tutmaqdan və s. ibarət vasitələrdən istifadə edə bilərik. Üsullar şagirdlərin yeni materialla tanış edilməsinə, onların bacarıq və vərdişləri qazanmasına, onların sabitləşdirilməsinə, tətbiqinə xidmət edir [2, 7].

Məktəbdə tarix fənninin tədrisi metodları içərisində tarixi materialın şifahi surətdə şərh edilməsi xüsusilə mühüm yer tutur [3, 51].

Şifahi şərh – tarix fənninin tədrisi metodu olmaq etibarilə yalnız müəllimin məlumatını deyil, şagirdin materialı qavramağa, anlayıb başa düşməyə yönəldilən fəaliyyətini də əhatə edir. Şifahi şərhin özü də bir çox formalarda reallaşdırılır. Ona görə də tarix fənninin tədrisində üsulların hamı tərəfindən qəbul edilən vahid bir təsnifatı yoxdur. Çox zaman üsulları bilik mənbələrinə görə təsnif edirlər. Amma biz elə etməliyik ki, bu bilik mənbələri şagirdlərdə bacarıqları formalaşdırsın, onların inkişafına yol açsın.

Müəllimlə şagirdin qarşılıqlı surətdə fəaliyyətini müsahibə, sorğu-sual, dialoq, dərslik üzərində iş müəyyən edir.

Dialoji yanaşma. Təhsilalanlar arasında ən humanist ünsiyyət üsulu olan dialoji münasibət-

lərə (subyekt-subyekt münasibətlərinə) üstünlük verilməsi nəticəsində:

- Dərsdə problemlə, dialoqlu, refleksiv təlim texnologiyalarına, kollektiv (qruplarla) fəaliyyətə üstünlük verilir;

- kommunikativ fəaliyyətlər (dinləmə və eşitmə), açıqlıq, səmimiyyət, tolerantlıq, həmsöhbətə hörmət etmək bacarığını inkişaf edir;

- sağlamlığı qoruyan mühit yaranır;

- tələb olunan çoxlu sayda informasiya mənimsənir.

Dialoq kollektiv müzakirə deməkdir ki, onun da gedişində fikirlər mübadiləsi həyata keçirilir, mövqelər əsaslandırılır. Müsahibə, polemika, debat kimi anlayışlar dialoq sözünün sinonimi ola bilər.

Şagirdlər təlimin subyektidir. Onlar yaradıcı tapşırıqları həll edərək müəllimlə dialoqa girirlər [4, 362].

Dialoqun müxtəlif formaları mövcuddur ki, tədris prosesində hansı formasından istifadə olunacağını dərs zamanı müəllim müəyyən edir.

Dialoq həm müəllim, həm də şagirdlər üçün yaxşı üsuldur. Çünki onlara tarixi faktlara, təzahür və hadisələrə münasibətlərinin necə olduğunu öyrənməyə imkan verir. Dialoq şagirdlərdə faktları və hadisələri müstəqil öyrənmək və təhlil etmək, həmçinin növbə ilə dinləmək, danışmaq bacarığını inkişaf etdirməyə sübutlu polemika vərdişlərinin, eləcə də başqalarının fikirlərinə hörmət etmək və kollektivdə işləmək üçün zəruri olan digər vərdişlərin əldə olunmasına imkan yaradır. Dialoqun açıq olması üçün sinifdə inam və qarşılıqlı hörmət mühitinin yaradılması çox zəruridir. Burada əsas məqsəd şagirdləri gələcəkdə

Tarix təlimində dialoq və onun tətbiqi nümunəsi

əhəmiyyətli müzakirələr aparmağa və problemlərin həlli üçün qərar qəbul etmə bacarıqlarını formalaşdırmağa alışdırmaqdır.

Şagirdlərdə idrak qabiliyyətinin inkişafı üçün onlarla dialoqun aparılması vacibdir [5, 61]. Həmçinin debat xarakterli dialoqun köməyi ilə şagirdlərdə rəhbərlik nitq inkişaf edir, onlar dilin linqvistik qabiliyyətlərindən istifadə edirlər [6, 130]. Əsas məqsəd şagirdləri gələcəkdə əhəmiyyətli müzakirələr aparmağa və problemlərin həlli üçün qərar qəbul etmə bacarığını formalaşdırmağa alışdırmaqdır.

Tarixin təlimində dialoqdan istifadə şagirdlərin müzakirədə fəal, müstəqil iştirakını, tarixi materialın dərk olunmasını, başa düşülməsini nəzərdə tutur. Tarixi biliklərin dərinləşdirilməsinə və genişləndirilməsinə səbəb olur və eyni zamanda tarixi materialın mənimsənilməsinin yoxlanılmasına, məktəblilərin dərslə idrak fəaliyyətinin fəallaşdırılmasına gətirib çıxarır.

Tarix dərslə aid şagirdlərə aşağıdakı dialoq nümunəsini misal gətirə bilərik.

Bir gün Mir Cəfər Bağırov xalq şairimiz Səməd Vurğunun yanına çağırır və deyir:

- Azərbaycanca yazdığın bəsdir. İndi də keç İranda yaz.

Səməd Vurğun deyir:

- Yoldaş Bağırov, mən fars dilini bilmirəm.

- Onda Türkiyədən yaz.

Səməd Vurğun deyir:

- Mənim yazdıklarım zövqünüzü oxşamırsa, yazmaya da bilərəm.

Bağırov qalın bir qovluğu göstərir və deyir:

- Bax, bunlar sənə haqqında yazılanlardır. Hələlik gedə bilərsən.

Səməd Vurğun qorxusundan Moskvaya Fədayevin yanına gedir.

Bir gün Fədayev onu Azərbaycan ziyalılarının Moskvada təşkil edilmiş yığıncağına aparır. Burada Səməd Vurğun Yaqubovla görüşür. Yaqubov deyir:

- Bağırovu vəzifədən çıxartdılar. onun yumruğunu xalqın başı üstündən götürdülər.

Səməd Vurğun deyir:

- Bunun üçün sevinmək yox, ağlamaq lazımdır.

Səməd Vurğun yumruğunu düyünləyib öz alınına vurur və belə deyir:

- Yurdumuzu, əcdadlarımızın yadigarını qoruyan Bağırovun yumruğudur. 416-cı Taqanroq diviziyasını təşkil edən və insanlarımızın yad torpaqlara köçürülməsinə imkan verməyən Bağırov olmadımı? [7, 27]

Problemin aktuallığı. Tarix təlimində məktəblilərdə kommunikativ bacarıqların formalaşdırılmasında dialoqun əhəmiyyəti böyükdür.

Problemin elmi yeniliyi. Tarix təlimində dialoqun tətbiqi ilə şagirdlər fikir mübadiləsi edirlər, eyni zamanda bir sıra vərdislərə yiyələnirlər.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə irəli sürülən təklif və nəticələr – şagirdlərdə ünsiyyət qabiliyyəti inkişaf edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Paşayev T.S. Tarixin tədrisi: tarixilik və müasirlik: Monoqrafiya. Bakı, 2006.
2. Abbasov Ə., Əhmədov A. Ümumi təhsildə inteqrasiya: Müasir yanaşmalar. "Azərbaycan müəllimi" qəz., 2013, 10 may
3. Vagin A.A. Orta məktəbdə tarixin tədrisi metodikası. Bakı: Maarif, 1973.
4. Əmirov M.M. Tam orta məktəblərdə tarixin fəal-interaktiv təlimi metodikası: Dərs vəsaiti. Bakı: ADPU-nun nəşri, 2011.
5. Kurikulum jurnalı, 2015, № 3
6. Kurikulum jurnalı, 2014, №4
7. Pirsultanlı S.P. Mir Cəfər Bağırov yaddaşlarda. Gəncə: AGAH, 2005.

G. Mammadova

THE ROLE AND APPLICATION OF A DIALOGUE IN HISTORY TEACHING PROCESS

SUMMARY

The article deals with a significance of a dialogue both for teachers and pupils. At the same time, a dialogue allows to define the attitude towards historical facts, phenomenon and events.

The application of a dialogue in classes leads to the development of pupils' skills such as to communicate, as well as to listen to each other, to respect others' opinion, etc. In this case a teacher must awake interest in the training process and establish a dialogue with the pupils under the conditions of cooperation. If necessary she must correct mistakes and support the pupils. The main goal is to organize a lesson under the principles of dialogue and cooperation. In this way it is possible to achieve a development of pupils' communicative skills.

Г. Мамедова

РОЛЬ И ПРИМЕНЕНИЕ ДИАЛОГА В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ПО ПРЕДМЕТУ ИСТОРИИ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается значение диалога как для учителей, так и для учеников. В то же время диалог позволяет определить отношение к историческим фактам, явлениям и событиям.

Применение диалога в учебном процессе способствует развитию навыков общения у учеников, восприятия и уважения мыслей друг друга, а также способствует приобретению других навыков. В этом случае учитель должен вызвать интерес к учебному процессу и наладить диалог с учащимися в условиях сотрудничества. При необходимости он должен исправлять ошибки и поддерживать учеников. Главная цель организовать урок по принципам диалога и сотрудничества. Таким образом, можно достичь развития коммуникативных навыков учеников.

Redaksiyaya daxil olub: 07.11.2017